

**Király M. Jutka – Söveges Lipovšek Gordana (szerk.):
Vágyakozás a lövészárkokból
Egy szécsiszentlászlói házaspár, Jankó Zsigmond
és Kovács Matild levelezése az I. világháború alatt**

Magyar Nemzetiségi Tájékoztatói Intézet. Lendva, 2014. 392 p.

A Nagy Háború kirobbanásnak centenáriumán számos olyan kiadvány jelent meg világszerte, amelyek a sorsfordító háborús eseményeket az egyszerű emberek szemszögéből, alulnézetből igyekeznek megközelíteni. Próbálkozások ezek arra, hogy 100 évvel a világ „*öskatasztrófáját*” követően megpróbáljuk megérteni, hogy a kor emberei – őseink – hogyan élték meg a tragédiát: a háború szörnyűségeinek legszemélyesebb lecsapódásait a korabeli naplók, levelek közvetítik a 21. század embere felé.

A Kárpát-medencei magyar historiográfia is igyekezett követni ezt az irányvonalat. Ennek szellemében a muravidéki magyar hetilap, a Népújság és a Maribori Területi Levéltár elhivatott munkatársai – Király M. Jutka és Söveges Lipovšek Gordana – arra vállalkoztak, hogy közreadják egy szécsiszentlászlói (egykoron: Zala vármegye, Magyarország, ma: Motvarjevci, Szlovénia) házaspár – Jankó Zsigmond és Kovács Matild, akik 1913 májusában házasodtak össze – első világháború alatt íródott leveleit.

A levelek megtalálása is regénybe illő: 1999-ben, a nemzetközi levéltáros kutatótábor ifjú kutatói bukkantak rájuk Jankóék egykori, akkorra már félig összedőlt, romos házában. Jellemző, hogy noha a házból már mindent elvittek, a páratlan iratgyűjtemény nem kellett senkinek. Az 1914 és 1918 között íródott, több mint 400 levél és levelezőlap a maribori (Szlovénia) levéltárba került, ahol megtörtént annak levéltári feldolgozása.

A gyűjtemény válogatott darabjait 2014 őszén kötet formájában tárták az érdeklődők elé.

A levelezés feldolgozása során a szakembereknek nem volt nehéz dolguk, hiszen a Jankó házaspár mindkét tagja olvasható kézírással bírt, mondataikat érthetően és logikusan fogalmazták, amelyhez gazdag és ízes szókinccs párosult. Mindebből arra következtethetünk, hogy két intelligens, társadalmi helyzetükhöz képest – egyszerű parasztemberek voltak – művelt személyről volt szó.

A kötetben – amelybe a szerkesztők 288 levelet válogattak be – közölt első levelet Zsiga Nagykanizsáról írta 1914. április 19-én, az utolsót pedig 1918. július 15-én Odesszából küldte: a két levél között több mint négy, nehézségekkel, szenvedéssel és nélkülözéssel teli háborús esztendő telt el. Jankó Zsigmond mindeközben a császári és királyi 48. (nagykanizsai) gyalogezred katonájaként megjárta az orosz és a román hadszínteret: 1914 őszén, majd 1915 nyarán Galíciában harcolt, 1916–17 telén pedig a román fronton küzdött: levelei alapján jól nyomon követhető a nagykanizsai '48-as bakák háborús útja. Zsiga mindenhol írt szeretett Tildájának: küldött levelet a laktanyából, a vonatról, a vasútállomásról, a táborból, a fedezékből, a kórházból. A harctéren átélte eseményekről tudósította feleségét. 1914. október 4-ei levelében megírta, hogy átestek a tűzkeresztségen: „... a srapnelek és a golyók úgy hullottak ránk, mint az eső”. Jellemző, hogy a frontról írt levelei rövidke és szűkszavúak. Zsigmond 1914. november 8-án a harctéren súlyosan megbetegedett, és hónapokra kórházba került. Az innen írt leveleiben írja le részletesebben az addig átélteket, és megállapítja: „Azért nem úgy van ám, mint az újság írja...”

Amikor Zsiga 1915 tavaszán másodízben is a frontra került, az osztrák–magyar csapatok 1915-ös májusi, sikeres Gorlicei áttörését követően bizakodás és hazafias felbuzdulás vesz erőt rajta: „Azért csak nyugodj meg Isten akarataiban, mert nagy és szent ügyről, hazánk jövődjéről van szó. Mert, édesem, a haza legelőbbre való...” – írta feleségének. A katona levelei nem nélkülözték a humort sem. Erre jó példa 1915. július 27-ei keltezésű levele, amelyben a ruháiban és testén élősködő tetveket „lakótársainak” nevezte. Leveleinek tartalmára rányomja bélyegét a cenzúra: a háborús szenvedésekről csak ritkán írhatott.

Jankó közlegény 1916. február 22-én megsebesült: ennek következtében nyolc hónapra mentesült a frontszolgálat alól. Az idő jelentős részét a zborói, miskolci, szegedi, pilseni és a pöstyéni kórházban, gyógykezelésen töltötte. Néhány hónapra hazamehetett szabadságra is.

1916 augusztusának végén Románia is hadat üzent a Monarchiának, amely kénytelen volt minden tartalékát mozgósítani: Zsigát 1916 októberében ismét behívták, és a román hadszíntérre vezényelték. 1918 tavaszán Ukrajnában teljesített szolgálatot, ahol az osztrák–magyar csapatok megszálló feladatokat láttak el.

Matild leveleit vizsgálva, írásainak fő motívuma a férje iránti aggodás. Az asszony írt és értesítette párját a háztartás dolgairól, a gazdaság gondjairól, valamint a faluban történt jelebb eseményekről. Rendszeresen közölte az aktuális mezőgazdasági munkák menetét, de szót ejtett a bevonult, megsebesült vagy hősi halált halt falubeliekről is. Leveleiből a vidéki Magyarország háborús/hátországi, egyre súlyosabb gondokkal küszködő mindennapjai rajzolódnak ki. Kettőjük közül talán az asszony a szkeptikusabb, hiszen 1915 februárjában ezt írta: *„És azt mondják, hogy a háború talán meg sem szűnik többet...”*

Mindkettőjük levelei egy jól bevált minta alapján íródtak. A levél kezdetén a másiknak jó egészséget kívántak, majd a maguk egészségi állapotát ismertették. Ezt követően beszámoltak a legközelebbi hozzátartozókról, majd az ismerősök kerülnek sorra. Közben szó esett a gazdaságról, időjárásról és egyéb témákról is.

Állandó témájuk volt a béke iránti vágy, a béke várása. Tisztában voltak vele, hogy csak akkor tudnak ismét találkozni és egymáséi lenni, ha vége lesz a háborúnak és Zsiga leszerelhet. Leveleikben tetten érhető a szerelmes, ámde elválasztott fiatal házaspár egymás iránti vágyakozása is, amelynek Zsiga 1916 áprilisában írt levelében így adott hangot: *„És ha igaz, hogy az ember lelke szíve szerelmét fel tudja keresni, akkor az én lelkem bizonyosan többet van nálad, mint nálam. (...) És álmaidban mily szerelmesen csókolja meg arcodat, mert csak így lehetséges, hogy álmaidban folyton veled szerelmeskedem.”* A féltékenység és a szerelemfeltés is fel-felmerült mindkettőjük részéről, de leveleikben erre finoman, körülírva figyelmeztették párjukat, nem sértve meg azt.

A háború véget ért: Jankó Zsigmond is leszerelhetett és visszatérhetett falujába, feleségéhez. 1920 decemberében megszületett fiuk, és ekkor úgy látszott, hogy életük – habár már nem Magyarországon, hanem az SZHSZ Királyságban – valahogy csak beteljesedik. Ám ez nem adatott meg nekik. Tilda 1927 áprilisában, mindössze 32 évesen, betegség következtében elhunyt. Zsiga nem választott új párt magának, magányosan élte le életét, és 1970-ben halálozott el.

A kötetben közölt levelek kordokumentumok, egy letűnt kor dokumentumai, amelyeken keresztül képet kapunk arról, hogy az egyszerű emberek hogyan élték meg a Nagy Háborút a harctéren és a hátországban, és hogyan próbálták a harcok következtében megtépzott emberi kapcsolatok fenntartani. A szerkesztők által közzétett ismertető, szöveg- és szómagyarázat, valamint az események kronológiája hozzájárul a levelek teljes körű értelmezéséhez.

Molnár Tibor